

D.: (blz. 108) „In „Ons Program” en „Het Calvinisme” wordt deze gedachte op populaire, aan wetenschappelijke maatstaf gemeten uiteraard geheel onbevredigende wijze uitgewerkt”.

En dan laat Dr Dengerink de zelfde aanhaling uit „Ons Program” volgen.

Dit is slechts een greep uit de vele punten van overeenkomst tusschen Dr Dengerink's proefschrift en mijn te Amersfoort gehouden referaat.

Frappante overeenstemming? In het geheel niet. Van R. geeft den indruk, dat mijn critiek op Kuiper zoo plotseling uit de lucht komt vallen. Weet van R. niet beter?

De meeste stellingen in mijn referaat over de opvattingen van Dr Kuiper waren regelrecht ontleend aan de beschouwingen, welke Prof. Dooyeweerd al jaren lang aan de V.U. heeft gedoceerd en in vele publicaties heeft uiteen gezet. Het is daarom ook niet verwonderlijk, dat twee leerlingen van Prof. Dooyeweerd wat dit betreft nog al aardig overeenstemmen. Maar het is een onjuiste weergave van de historie als men doet voorkomen, dat deze „baardelooze knapen” plotseling met allerlei verstrekkende conclusies uit de lucht komen vallen.

Nog een opmerking over de bespreking van v. R.

Ook de leiding van het Amersfoortsch Congres kreeg een veeg. Deze, dit zijn de Heer Zijlstra en Prof. Veenhof, hadden n.l. boter op hun hoofd en moesten daarom volgens van R. maar niet in de zon gaan staan. Zij hadden n.l. vroeger geheel anders geschreven over de s.i.e.k. Van R. tracht dit te bewijzen door van beiden een citaat te geven. Aangenomen dat deze citaten in dit verband iets zeggen en dus Prof. Veenhof en de Heer Zijlstra van meening veranderd zijn, wat zegt dit dan nog? Is het onjuist om van opinie te veranderen en deze andere beschouwingen weer door te geven? Wij wenschen de opvattingen van Dr Kuiper niet te kanoniseren, maar ook niet die van Prof. Veenhof en de Heer Zijlstra. Nu van R. toch Prof. Veenhof citeert had hij uit het zelfde boekje van Prof. Veenhof ook critiek op Kuiper kunnen citeren. Prof. Veenhof is zelfs een van de eersten, welke aanmerking maakt op het verkeerde tekstgebruik van Kuiper t.a.v. de s.i.e.k.

Ter voorkoming van misverstand mag ik er nog wel op wijzen, dat hoewel t.a.v. de beschouwing over Stahl,

Groen en Kuiper groote overeenkomst is tusschen de dissertatie van Dr Dengerink en mijn referaat, overigens de beschouwingen nog al uiteen loopen. Opvallend is al, dat Dr Dengerink zoo goed als geheel de opvatting van Prof. Fabius verzwijgt. Waarom in dezen weer zoo getrouw Kuiper en anderen nagevolgd? Weet Dr D. werkelijk niet, dat Fabius reeds vroeger dan Kuiper gefundeerde beschouwingen over de s.i.e.k. heeft gegeven?

Verder aanvaardt Dr D. vrijwel critiekloos de geheele beschouwing van de Wijsbegeerte der Wetsidee.

Erg jammer is, dat er geen enkel bezwaar, van vrijgemaakte zijde opgeworpen, onder de loupe is genomen. Waarom bijv. de schriftgegevens, welke Kuiper en Dooyeweerd naar voren brengen, niet eens nader bezien? Waarom de critiek op de W.d.W. niet eens nader besproken?

Niets van dit alles. Het lijkt wel, of Dr D. van geen enkel bezwaar, dat van vrijgemaakte zijde tegen de s.i.e.k. is opgeworpen, heeft kennis genomen.

Op deze wijze komen we niets verder, noch door de artikelen van van R., noch door het proefschrift van Dr D. Alleen ernstige bezinning en openlijke bespreking van de bezwaren kan leiden tot het vinden van de waarheid en derhalve leiden tot de eenheid, welke het blad van v. R. zegt te begeeren. J. MEULINK.

N a s c h r i f t. Het was de synodocratische predikant Dr Westerink, over wien ons blad geschreven heeft, die in een artikel, dat nergens bodem raakt, onlangs probeerde prof. Veenhof tegen mij uit te spelen inzake de s.i.e.k., zulks dan naar aanleiding van een passage in mijn „Christus en Cultuur”. Ik vond dat geluid van dr Westerink erg leuk, inzoverre de goede man nog weer eens beweerde: die Schilder wijkt al verder van het gereformeerde denken af omdat hij, let wel, Kuiper's probleemstelling aan durft pakken; ik mag zulke rechtuit synodocratische nonsens liever dan de niet-rechtuit-spreekende oosterbeekse. Maar overigens moest dr Westerink eens weten, hoe hard prof. Veenhof zijn best gedaan heeft voor het amersfoortsche congres en voor de publicatie van wat daar gezegd is (dat het nog niet zoo ver kwam, ligt aan niets anders dan aan ondergeteekende's te bezetten tijd). K. S.

LITERATUUR EN KUNST

voering tekening van een bijbelschen figuur — b.v. David — wordt ingeschrompeld tot een weinig zeggend versje.

De dichtelijke visie eischt volledige beheersching van de beeldspraak, de mogelijkheden der klankenprossie en fantasie. En hieraan mangelt het bij Wim van Mander. Zijn vers loopt meestal vlot; alliteratie en enjambement geven er kleur aan, en toch is het te vlak. De dichter mist de fantasie, het innerlijk gezien te ver-beelden. Angstvallig houdt hij vast aan de bekende woorden. Hij is als een angstig vogeltje, dat zich niet durft toevertrouwen aan de onbekende kracht der wiken en tijdpend staan blijft op de rand van 't veilig nest. Niet ten onrechte sprak men van ouds over de dichtelijke vlucht.

In één gedicht — Bethlehem — tracht v. Mander in enkele versregels een scherpe visie te geven. Zij doen eenigszins modern aan in hun poging tot directheid. De geijkte taal en de beeldloosheid maken dat het niet anders uit den toon valt, dan door het afwijkende rythme.

Er zit iets sympathieks in dit bundeltje, hoe zwak het ook is. Wanneer van Mander eens gaat durven, de boeien van een conventionele taal durft te verbreken, dan kan hij best iets goeds bereiken. Laat hem een voorbeeld nemen aan de houtsneden van Jan van der Zee, die het boekje verlichten. Deze zijn, met hun simpele lijnen, gedurfd, ze getuigen van fantasie, al overtuigen ze niet altijd.

Ook hier weer gaf de uitgever een keurig uiterlijk.

F. Strijk-Braunius: „Kentering”. Uitgave Erven A. de Jager, Groningen. 1948. Prijs geb. f.2.50.

Het meest persoonlijk uit zich de jonge dichteres Strijk-Braunius. In haar kleine bundeltje spreekt een zachte, stille stem van de verstolen schoonheid die er ligt over de soms donkere wereld. Haar stem wordt helder, en licht het rythme van haar lied. Het geheim hiervan is een diep geloof in Gods goedheid, die onze onrust stillen kan:

Nu worden mijn gedachten wijd
als 't glanzend koren om mij heen,
van deze onbegrepenheid:
ik leef en zing in U alleen.

Deze rust in God doet haar het leven met zijn leed en zorgen aanvaarden en zien in het licht van Gods toekomst, het maakt haar stil en gelukkig als zij ziet de schoonheid der natuur (De Polder, Mistige Naarsdag). Haar lied heeft dan iets zangerigs, met zijn rustig rythme.

De zuiver religieuze liederen dragen een zeer persoonlijk cachet. Heel in de verte herinnert zij soms aan Revis (Hij voor mij). Zij verwijft niet bij het uiterlijke, maar zoekt en ziet de diepere betekenis van het heilsgebeuren. Hoe anders, dan in veel lieve

Kerstgedichtjes, die zich zoo graag vermeien in de bekoorlijke entourage van 't Kerstgebeuren, voelt deze dichteres de betekenis van Christus' geboorte. Als voorbeeld van haar kunnen geef ik het hier in zijn geheel:

KERSTNACHT.

Geen ster, die aan de hemel steeg,
Geen wijzen, door haar glans geleid.
Verlaten is het veld, en leeg
de Krib, waarin geen Kind meer schreit.

Vervallen is de schaam'le steê,
waar d'eng'lenstemmen zijn verstomd.
En wat ons bleef is groeiend wee,
dat snel en dreigend naderkomt.

Geen ster — een Koning gaat ons voor
bij 't stijgen langs het ruwe pad.
En trekt het diep en bloedig spoor,
dat eindigt in de gouden stad.

Dit jonge geluid is poëtisch nog niet sterk, maar het draagt beloften in zich. De toon is zuiver, de versificatie vloeiend. Het kringetje om haar heen is voor de dichteres nog klein, ze durft zich nog niet ver te wagen buiten wat haar vertrouwd is, ze kent haar eigen grenzen. Maar daarbinnen weet zij haar gevoelens soms op directe wijze te uiten.

De uitgever zorgde weer voor 'n goed uiterlijk, Corrie Bos voor enkele soms nietszeggende illustraties. Gron. H. S.

GRONINGER Brieven

Amice frater.

Als de verleiders der mystiek van God spreken, soms in bijbelsche taal, bedoelen zij feitelijk den heidenschen „oergrond aller dingen”. En het aantrekkelijke voor den mensch ligt dan vooral hierin, dat hij zijn eigen zaligheid zich door eigen kracht verwerft.

Wij mogen nimmer vergeten, dat deze verleiding des satans heel dicht bij ons allen ligt en dat wij tegen niets meer altijd waakzaam moeten zijn dan juist tegen dit kwaad. Daarom spreken de oprechte kinderen Gods in hun gebed steeds van dat „niets in of aan ons”.

Maar als de gereformeerde belijder in een nu weer, zelfs van synodocratische zijde aanbevolen „zelfonderzoek”, dat dan in nauw verband staat met de veronderstelde wedergeboorte, in eigen hart gaat zoeken naar „kenmerken”, ligt de zonde bij hem vlak voor de deur. Ik zeg: dit niet om iemand te beschuldigen. Ik zeg deze waarschuwing elken dag opnieuw voor de eigen aandacht.

Want wij willen niets liever dan, ook al roemen wij in vrije genade, toch iets bij ons zelf vinden, dat ons steun kan bieden voor ons geloof.

Het moge, als wij de schijnbaar diepzinnige redeneeringen der mystici, zoowel bij Rome als in de kringen der Reformatie lezen, ons vreemd voorkomen, dat zoovele heel eenvoudige en ongeleerde mensen, vooral in de dagen van Calvijn en Luther, in de strikken van een Böhme of David Joris vielen, de verklaring ligt hierin, dat de mensch het eigen werk zoo moeilijk verloocheent.

Hier ligt ook de sterke aantrekkingskracht van Rome op van nature gevoelige zielen. Vandaar ook dat een Dionysius, de pseudo Areopagiet, zulk een grooten invloed oefende niet alleen in het Oosten, maar ook in het Westen.

Prof. Aalders zegt in zijn magistrale werk over de „Mystiek”: „de heilsorde is bij Dionysius onzeker. Het is niet God, die deze opent, maar de actie gaat uit van den mensch. Deze vroomheid is ageerend, niet reageerend. God is rechtvaardig en geeft ieder, waarop hij recht heeft.

Het komt er slechts op aan, dat het schepsel zich van God bewust wordt, d.i. zijn beginsel terugvindt en de verdeeldheid tot eenheid herleidt.

En dit geschiedt dan volgens Dionysius in drie etappes: die als reiniging, verlichting en volmaking worden onderscheiden. En in dezen drieslag heeft Dionysius het schema gegeven voor heel de volgende mystiek der kerk.

De aantrekkelijkheid bij Rome voor den mensch is, dat hij toch door eigen werk zelf kan toebrenge tot de zaligheid zijner ziel.

Dr de Vogel geeft dit gereedelijk toe, als hij afscheid neemt van de reformatie, die zij nimmer recht verstond, en zich keert tot Rome.

In de zestiende eeuw, dus zegt zij, heeft zich de Reformatie tegenover de traditie der Roomse kerk gesteld, allereerst met haar leer der heilsorde. Deze heeft die heilsorde, naar het oordeel der Reformatie, omgekeerd. En wel ziet zij verschil tusschen Luther en Calvijn inzake de goede werken, maar in den grond der zaak waren zij toch één: uit genade zijt gij zalig geworden, en dat niet uit u, het is Gods gave.

De mystieken der zestiende en zeventiende eeuw, met uitzondering van een Elkehart, die Rome zeker te ver ging, richtten zich dan op het kruis van Christus. Maar heel hun imitatie bedoelde niet maar een navolging, maar werkelijk een nadoen. Zij wilden door de aanschouwing van het Kruis het lijden van

Drie debutanten

Annie Spanjer: „Aan U gewijd”. Uitg. Erven A. de Jager, Groningen. Ing. f.2.50.

Een aantal natuurversjes, gedichtjes op Christelijke feestdagen en persoonlijke herinneringen en belevenissen, keurig gedrukt en uitgegeven, worden hier aan lezers of lezeressen aangeboden. Aan wie ze in werkelijkheid worden gewijd, valt moeilijk uit den inhoud op te maken. Het doet er trouwens ook weinig toe.

Blijkbaar voelt de dichteres zich niet jong meer, althans in het gedicht: de neergang, zegt zij:

mijn haren worden dun en grijs,
het hart begint wat af te koelen.....

Even later, in „Augustus (1945)” vertelt zij ons: „Vijf zomers kreeg ik zevenmaal”. Uit deze meer dichtelijke, dan logische aanduiding, kan men misschien opmaken, dat ze nog maar 35 jaren telt. Een gedeelte hiervan is stellig besteed aan het lezen van gedichten, want uit het bundeltje valt op te merken, dat een soort dichtelijke dictie, en de beginselen van maat en rythme haar bekend zijn. Op dit gebied is echter nog heel veel voor haar te doen. Niet alles wat rijmt is poëzie en ook rijmlooze verzen, waaraan zij zich soms waagt, kunnen noch poëzie, noch zelfs proza zijn. Dichten is moeilijk. Een middeleeuwsch poëet schreef eens:

Van dichten comt mi kleine bate,
Die liede raden mi dat ict late.

Hij volgde gelukkig dien raad niet op. Spreken is zilver, een kleine bate, voor anderen echter is zwijgen goud. De dichteres vraagt zelf in „Droefheid”,

bevrijd ons van de mensen
en van elk niets zeggend woord.

Dit laatste vooral is doodelijk voor poëzie. Als Annie Spanjer aan poëzie wil doen, laat zij dan veel lezen, zij zal er meer vreugde in vinden, dan zij anderen kan bereiden met haar eigen verzen.

Wim van Mander: „Bijbelflitsen”. Uitgave Erven A. de Jager, Groningen, 1949. Prijs ing. f.2.50.

De meerderheid van deze flitsen wordt gevormd door een veertiental persoonsuitbeeldingen, grootendeels figuren uit het Oude Testament, te beginnen met Adam. De overige twaalf gedichtjes zijn meer overpeinzingen — b.v. 1 Cor. 13.

Bijbelsche gedichten leveren soms groote gevaren op voor den dichter. Hij kiest zich een figuur, of een bijbelgedeelte, die op zich zelf mooi zijn, waarvan alle gegevens kant en klaar liggen, dikwijls nog in prachtige taal uitbeeld.

Mist de dichter een groot poëtisch talent, dan vervalt hij gemakkelijk in paraphraseeren, waardoor de bondigheid van den bijbel wordt verwaterd, of de uit-